

AGRO IQTISODIYOT

MAXSUC SOH
2019

Хурматли журналхонлар!

“AGROIQTISODIYOT” илмий-амалий аграр иқтисодий журнали 2017 йил июнь ойидан бошлаб нашр этила бошланди. Унда иқтисодиёт мавзуидаги мақолалар билан қатнашиш мумкин.

Журналда чоп этиладиган мақолалар ўзбек, рус ва инглиз тилларида қабул қилинади. Уларнинг ҳар бири 8 бетдан кам бўлмаслиги, А4 ўлчамдаги оқ қоғозда, 1,5 интервал билан 14-шрифт ва Times New Roman шрифтида тайёрланган, ўзбек, рус, инглиз тилларида қатъий сўзлар ва қисқача аннотация илова қилинган, муаллифнинг фамилияси, исми ва шарифи, иш жойи, лавозими, илмий даражаси ва унвони, манзили, телефон рақами ва электрон почтаси кўрсатилган ҳолда тақдим этилиши керак.

Мақолани электрон почта E-mail: qxiiiti-agroiqtisodiyot@qsv.uz орқали ҳам юборишингиз, маълумот учун эса қуйидаги телефонларга мурожаат этишингиз мумкин: (+0372) 2605230, 2605261.

Ушбу журналда эълон қилинган мақолалар билан Қишлоқ хўжалиги иқтисодиёти илмий-тадқиқот институтининг веб сайти www.qxiiiti@qsv.uz танишишингиз мумкин.

Манзил: 100140, Тошкент вилояти, Қибрай тумани, Университет кўчаси, 2 уй.
Қишлоқ хўжалиги иқтисодиёти илмий-тадқиқот институти

Тахририят:

Мухаррир – Ш.Салом
Мусаххих – Янгибоев Д.
Дизайнер-саҳифаловчи – Садуллаев У.Н.

Тахририят манзили:

100140, Тошкент вилояти, Қибрай тумани,
Университет кўчаси, 2 уй.
Тел.: (+0372) 2605230.
Факс: (+0372) 2605230.
E-mail: qxiiiti-agroiqtisodiyot@qsv.uz

Бичими 60x84 1/8 (4 б.т.). Адади 300.

*Чоп этишига 02.12.2019 йилда рухсат этилди.
2/04-сонли буюртма.*

*“BOOK MEDIA PLUS” хусусий корхонасида
тайёрланди.*

*Манзил: Тошкент ш., Чилонзор тумани,
Чўпон ота кўчаси, 6 уй.*

Уч ойда бир марта чиқади. Баҳоси келишилган нархда.

“AGROIQTISODIYOT” журналдан кўчириб босиш фақат тахририятнинг ёзма розилиги билан амалга оширилади.

Тахририят фикри муаллифларнинг фикр ва қарашларига мос келмаслиги мумкин.

Мақолалардаги факт ва рақамларнинг ҳаққонийлигига муаллиф шахсан жавобдор.

Реклама мазмунига рекламани юзловчи жавобгар.

Журнал Ўзбекистон Республикаси ОАК Раёсатининг 2017 йил 28 декабрдаги 247/6-сонли қарори билан иқтисодиёт фанлари бўйича илмий журналлар рўйхатида киритилган.

**МАХСУС СОН
2019**

37.	Б.П.ШАЙМАРДАНОВ, Ш.А.АБДУРАХМОНОВА. Использование солнечной энергии для вакуум-сушки вакуум-куритиш учун куёш энергиясидан фойдаланиш.	79
38.	А.А.ХОҲИЕВ. Agrar sektorda mehnat muhofazasi samaradorligini oshirishning ijtimoiy-iqtisodiy ahamiyati.	81
39.	А.Р.МУРАТОВ, Г.Л.ФЫРЛИНА. Новая технология формования сборных изделий мелиоративного назначения.	82
40.	А.А.ХОЖИЕВ. Некоторые результаты моделирования влаго и солепереноса в начальный период развития растений.	85
41.	Б.НОРОВ, Л.БОБОЖОНОВ. Техник сервис марказлари таянч пунктларини ташкил этиш.	88
42.	А. А. ИРГАШЕВ. Композицион полимер қопламаларнинг гидроабразив ейилишини тадқиқ этиш жихози ва услубини яратиш.	91
43.	Х.И.ТУРКМЕНОВ, Х.П.ШЕРМУХАМЕДОВ. Методика определения количественных показателей микроструктуры.	93
44.	М. КАРИМОВ, З.Ш.ШАРИПОВ, Т. У. УСМОНОВ. К определению основных параметров дамбоуплотнителя.	95
45.	И.ҲАСАНОВ, А.МУРАТОВ, Ф.ЮСУПОВ. Сув ресурсларидан самарали фойдаланиш мақсадида ерларни лазерли текислаш хусусиятлари.	97
46.	SH.IMOMOV, T.KAYUMOV, K.USMONOV, N.IMOMOVA, I NURITOV. Base of the parameters of the initial working out process in the construction of restored energy.	99
47.	В.И.ТАҒАЕВ, Н.Ш.ИМОМОВА, Х.И. ҚУРБОНОВА. Органик чиқиндиларни анаэроб ишлов бериш технологияси.	101
48.	Ш. Ж. ИМОМОВ, Ш. А. АЙНАКУЛОВ, М.К.СУЛТОНОВ, Н.Ш.ИМОМОВА. Органик чиқиндиларга погонали ишлов бериш жараёнининг математик модели.	103
49.	С.М.МЕЛИКУЗИЕВ. Ўзбекистон шароитида автоматик бошқарув тизимли эксковаторлардан фойдаланиш.	105
50.	А.Х.РАҲМАТУЛЛАЕВ. О ковариантных функторах конечных степеней и стратифицируемые пространства.	107
51.	Э.М.ҒАНИБОВА, Б.ҲАКИМОВ. Ёниш камерасида сифатли аралашма ҳосил бўлишига таъсир этувчи омиллар.	108
52.	Ф.АБДУСАМАТОВА, Н.ИМОМОВА, Т.ҲАЙДАРОВ. Органик чиқиндиларни анаэроб қайта ишлаш қурилмасининг иқтисодий самараси ва хавсизлик чоралари.	110
53.	О.САЛИМОВ, Х.МУРАТОВ, Н.ИМОМОВА, Ф.ЮСУПОВ. Органик чиқиндилардан биогаз олишда биореактордаги биомассани аралаштириш усули.	111
54.	Х.МУРАТОВ, Н.ИМОМОВА. Органик чиқиндиларни анаэроб ишлов беришни бошқариш.	113
55.	АТАЖАНОВ А. У. Технология и техническое средство обеспечивающий равномерность увлажнения корнеобитаемого слоя почвы.	115
ЕР РЕСУРСЛАРИНИ БОШҚАРИШ		
56.	А.Р. БАБАЖАНОВ, Р.Д. АБДИРАМАНОВ. Аҳоли пунктлари ердан фойдаланишларнинг ўзига хос хусусиятлари.	120
57.	Қ.РАҲМОНОВ. Ер участкаси ҳудудидаги контурларни креатив ечимлар асосида шакллантириш	122
58.	Қ.Р.РАҲМОНОВ, М.О.АБДУРАҲИМОВА, Ер кадастри ахбороти соҳасидаги қонун ҳужжатлар базасини такомиллаштириш.	125
59.	Қ.Р.РАҲМОНОВ, М.Ф. ХОЛМЎМИНОВА, И.КАРИМОВ. Рақамли кадастр хариталарини яратиш усулларини такомиллаштириш.	128
60.	А.Р.БАБАЖАНОВ, С.Б.РУЗИБОВЕВ. Қишлоқ хўжалиги ерларидан оқилон фойдаланишнинг ҳуқуқий механизмларини тартибга солиш.	130
61.	Р.Қ.ОЙМАТОВ, З.Ж.МАМАТҚУЛОВ. Р.И.МАҚСУДОВ. Қишлоқ хўжалиги ерларидан самарали фойдаланишда масофадан зондлаш методларини қўллаш.	132
62.	А.Р.БАБАЖАНОВ, С.Б.РУЗИБОВЕВ. Чекланган сув тақсимоти шароитида суғориладиган ерларининг ишлаб чиқариш қобилиятини баҳолаш.	134
63.	А.Н.ИНАМОВ, Б.МУСЛИМБЕКОВ. Топографик карталарда нуқталарнинг баландликларини аниқлаш услубини такомиллаштириш.	137
64.	Р.Қ.ОЙМАТОВ, Р.И.МАҚСУДОВ. Қишлоқ хўжалиги ерларининг тупроқ шўрланиши картасини тузишда геоахборот технологияларидан фойдаланиш.	139
65.	О.РЎЗИҚУЛОВА, З.АБДУРАҲМОНОВ. Зарафшон дарё ҳавзаси воҳа геосистемаларининг мелиоратив ҳолатини баҳолаш (Ўзбекистон ҳудуди мисолида).	141
66.	Ж.ХАЙТБАЕВА. Кузги бугдойда турли минерал ўғит қўллашнинг иқтисодий самарадорлиги.	144
67.	U.ISLOMOV, O.ABDISAMATOV, D.ABDURAHMONOVA. Base stations for differential GPS.	145
68.	Ў.П.ИСЛОМОВ, Ф.Р. ҲАМИДОВ, О.С.АБДИСАМАТОВ. Дала ўқув амалиётларида замонавий геодезик технологияларни қўллашприменя современной геодезической технологии в полевой учебной практики.	147
69.	О.АБДИСАМАТОВ, Ў.ИСЛОМОВ, Ф.Р. ҲАМИДОВ, А.ЖУРАЕВ. Учет вертикальной рефракции в электронной тахеометрии с минимальными затратами в строительстве каналов-лотков.	149
70.	Ў.ИСЛОМОВ, О.АБДИСАМАТОВ, Ф.ЮСУПОВ. Қишлоқ хўжалигида суғориладиган ерларидан самарали фойдаланишда инновацион технологияларни жорий этиш.	151
71.	А.М.МУҚУМОВ. Ер тузиш ва дин.	153
72.	Ў.П.ИСЛОМОВ, С.И.ХИКМАТУЛЛАЕВ, Н.Т.МИРЖАЛОЛОВ, З.З.АБДУРАҲМОНОВ. Қишлоқ хўжалигида суғориладиган ерларнинг сифат тахлили.	154
73.	В.А.АҲМАДАЛИЕВ. Фермер хўжаликлари ер майдонларини ташкил этишда оптималлаштиришнинг долзарблиги ва аҳамияти.	156
74.	Н.МИРЖАЛОЛОВ, Б.МУСЛИМБЕКОВ, Д.САПАРОВА, Д.МИРЖАЛОЛОВ. Ер участкаси кадастр маълумотларини шакллантиришда тахеометрик сўёмканинг аҳамияти.	159

75.	Ш.Р.ИСМОНОВ. Фермер, деҳқон ва томорқа хўжаликлари ерларидан фойдаланишнинг ташкилий масалалари.	160
76.	А.Ф.АШУРОВ. Особенности использование приусадебных земельных участков в Республике Узбекистан	162
77.	Ж.А.КУБАЕВ, М.О.АБДУРАҲИМОВА. Қишлоқ хўжалигидаги ислоҳатларнинг ердан фойдаланиш самарадорлигига таъсири	165
78.	Ю.УСМАНОВ. Ҳолати бузилган суғориладиган қишлоқ хўжалик ерларини тиклаш.	167
79.	В.КНУДАҲАҲОВ, Ҳ.ТУРАЕВ. Simulation of wing oscillations of agricultural aircraft.	170
80.	Х.Ж.ҲАЙИТОВ. Замонавий геодезик технологияларни қўллашнинг аҳамияти.	176
ҚИШЛОҚ ХЎЖАЛИГИНИ ЭЛЕКТРЛАШТИРИШ ВА АВТОМАТЛАШТИРИШ		
81.	Ш.М.МУЗАҲАРОВ, О.Г.КИЛИЧОВ. Результаты поисковых исследований по обогащению угля в однородных электрических полях при питании импульсным напряжением.	179
82.	А.Г.БАБАЕВ, Ш.М.МУЗАҲАРОВ, Л.БАТЫРОВА. Проблемы и внедрение инновационных технологий в сфере подготовки питьевой воды.	180
83.	Н.Т.ТОШПЎЛАТОВ. Экин майдонларидаги озуқа ва сувни электр технологияси ёрдамида ошириш.	183
84.	А.Д.РАҲМАТОВ. Мева сақлаш омборлари ҳавосини ионлаштириш қурилмасининг иқтисодий самарадорлиги.	185
85.	Д.Б.ҚОДИРОВ, Н.АБДУҒАНИЕВ, Н.ШОЙДУЛОВ. Реактив қувватни қоплаш орқали энергия тежамкорликка эришиш йўллари.	188
86.	Д.Б.ҚОДИРОВ, М.Ю.ҲАКИМОВ, С.ПАРПИЕВА. Микро ГЭС сув чархпалагининг виртуал моделини ишлаб чиқиш.	190
87.	А.Г.БАБАЕВ, Л.БАТЫРОВА. Анализ существующей агротехники применение озона в сельском хозяйстве.	192
88.	Ш.М.МУЗАҲАРОВ, В.Е.БАЛИЦКИЙ, Б.ТОҒАЕВ. Экономическая эффективность использования электрофильтров для очистки отработанного в технологических процессах воздуха.	195
89.	А.Т.САНБЕТОВА. Обоснование рабочего органа обеззараживания воды.	197
90.	А.К. ДАВИРОВ. Qishloq xo'jalik elektr tizimlarini barqarorlashgan xolatining mavjudlik mezonlari.	199
91.	С.Р. НАМОЗОВ, М.А.ОТАБЕКОВ. Авария режимларида тармоқларни автоматик секциялаш ва бошқаришни автоматлаштириш.	202
СУВ ХЎЖАЛИГИНИ ТАШКИЛ ЭТИШ ВА БОШҚАРИШ		
92.	Г.ШАДМАНОВА, Х.Х.КАРИМОВА. Моделирование оптимального варианта развития сельскохозяйственного производства.	204
93.	Х.А.БАҲРЕТДИНОВА. Приоритеты экологического менеджмента Узбекистана.	206
94.	Х.БАҲРЕТДИНОВА. Общие возможности и преимущества экологического менеджмента для Республики Узбекистан.	207
95.	У.Р.САНГИРОВА. Инновационный подход в развитии аквакультуры и рыболовства в Узбекистане.	209
96.	Б.Х.ШАҲКАРОВ, Б.М.ДЖУРАЕВ, Н.Р.РАҲМОНОВ. Аграр сектор корхоналарида хусусий капитални шакллантириш ҳисобининг айрим жиҳатлари.	212
97.	Б.Х.ШАҲКАРОВ, Б.М.ДЖУРАЕВ, Н.Р.РАҲМОНОВ. Хусусий капитал назарияси ва унинг ривожланиш босқичлари.	213
98.	А.М. БАБАДЖАНОВ, Ҳ.Х. ШАҲКАРОВ. Аграр соҳани илмий салоҳияти ва вилоятлар илмий таъминоти.	215
99.	З.С.АБДУЛЛАЕВ, Д. Х.КЕНДЖАЕВА, Онлайн-курсы как инновационная форма дистанционного обучения.	217
100.	У.Қ. АҲМЕДОВ. Уй хўжалиги тушунчасининг ижтимоий – иқтисодий моҳияти ва унинг оила билан узвий боғлиқлиги.	219
101.	А.МАКСУМҲАНОВА. Сувдан самарали фойдаланишни мувофиқлаштиришнинг асосий жиҳатлари.	221
102.	S.S.MIRZAEV, A.NAMOZOV. O'zbekistonda davlat-xususiy sherikchilik munosabatlarini rivojlantirish istiqbollari.	223
103.	К.К.НУМАНОВ. Повышение конкурентоспособности экономики Республики Узбекистан в условиях глобализации.	226
104.	Ш.А.АЙНАКУЛОВ, Ш.К.ЗИЯЕВА. Онлайн-обучение в высшем учебном заведении.	227
105.	С.Н.АБДУРАҲМОНОВ, Н.Т.МИРЖАЛОЛОВ, З.З.АБДУРАҲМОНОВ. Маълумотлар базасига демографик маълумотларни интеграциялашда инновацион гат ва картографик методлардан фойдаланиш.	229
106.	М.Т.САЙРОВА, М.А.АЗИЗОВА. Chet tili darslarida innovatsion texnologiyalarni qo'llash.	231
107.	Ҳ.ШАҲКАРОВ. Давлат-хусусий шериклик асосида агротехник сервис хизматларини ташкил этиш.	232
108.	О.Б.САТГОРОВ. Интенсив боғдорчиликни ривожлантиришнинг зарурати ва иқтисодий асослари.	234
109.	С.А.ДУСТНАЗАРОВА. Приаралье – зона экологических инноваций.	236
110.	Б.О.РАҲМАНКУЛОВА, Д.П.САПАРОВА. Особенности развития информационно-консультационной службы в сельском хозяйстве в условиях глобализации экономики.	238
111.	К.Э.КУБЯШЕВ. Олий таълимда электрон таълим муҳитидан фойдаланиш асослари.	240
112.	В.О.РАҲМАНКУЛОВА, Д.Р.САПАРОВА. Features of the development of information and advisory services in agriculture in a globalized economy.	242
113.	Н.М. АБДУРАЗАКОВА, Ж.КУЧАРОВ. Реформирование аграрного сектора как важнейший фактор экономического роста Узбекистана.	244

Аннотация: Ер кадастри ахборотлари ҳужжатлаштирилган манбаа бўлиб, ердан фойдаланиш ва муҳофаза қилишда, ер майдонларини ажратиб бериш ва олиб қўйиш, ер учун тўловлар миқдорини белгилаб бериш ва қилмақда тadbирларни амалга оширишда фойдаланиш тартиби тегишли қонунларда белгиланган. Мақолада ер кадастри ахборотини шакллантиришда қонун ҳужжатлари базасини такомиллаштириш масалалари ёритилган.

Аннотация: Земельно-кадастровая информация является документированным источником, и порядок ее использования для землепользования и защиты, выделения и изъятия земли, установления стоимости земли и других видов деятельности. В статье рассматриваются вопросы совершенствования нормативно-правовой базы формирования земельно-кадастровой информации.

Abstract: Land cadastre information is a documented source, and the procedure for using it for land use and protection, allocation and withdrawal of land, setting land costs and other activities. The article covers the issues of improving the legal framework for the formation of land cadastre information.

Калит сўзлар: Ер кадастри, ер қонунчилиги, ахборот ресурси, ер ахборот таъминоти, ер кадастри китоби, сервитут.

Ер кадастри ахборотини тайёрлаш ва фойдаланишга оид муносабатларни тартибга солиш мақсадида республикада тегишли қонунчилик базаси ишлаб чиқилган. Қонунчилик базаси Ўзбекистон Республикаси Ер кодексини, Ўзбекистон Республикасининг “Давлат ер кадастри тўғрисида”ги қонунини, Ўзбекистон Республикасида давлат ер кадастрини юритиш тартиби ҳақидаги Низомни ўз ичига олади.

Ўзбекистон Республикаси Ер кодекси (1998 йил) мамлакатда ердан фойдаланиш ва ер ахборотидан фойдаланишни тартибга солувчи асосий қонунчилик ҳужжати бўлиб ҳисобланади. Унда ер ҳақидаги ахборот ернинг табиий, хўжалик ва ҳуқуқий ҳолати, уларнинг тоифалари, сифат ва қиймат тавсифлари ҳақида, ер майдонларининг жойлашиши ва уларни ер контурлари бўйича тақсимланиши ҳақидаги зарур ва ишончли маълумотлар тизимидан иборат экани қайд қилинган (15-модда).

Ер кадастри ахборотида давлат органлари учун ердан фойдаланишни бошқариш ва унинг маъмурий-ҳудудий бўлинмаларини бошқариш, ундан юридик ва жисмоний шахслар томонидан тасарруф қилишни кўзда тутилган. Бунда улар ер фондини ер тоифалари ва ердан фойдаланувчиларга ресурсларини ажратиб бериш ва муҳофаза қилиш, ердан фойдаланиш самарадорлигини баҳолаш, ердан фойдаланиш учун тўловларни ҳисоблаб чиқиш ва асослаб бериш билан боғлиқ масалаларни ҳал қилишда фойдаланишлари мумкин. Ер кадастри ахбороти Ўзбекистон Республикаси ягона давлат кадастрлари тизимини ташкил этувчи хўжалик ва табиий ресурслар бўйича давлат ва тармоқлар кадастрларини юритиш учун асос бўлади.

Ўзбекистон Республикаси Ер кодексида ер кадастр ахбороти ҳақида тушунча, унинг тузилиши ва турларининг мақсади, вазифаси ҳақида таъриф берилган, ҳужжатларни, амалда мажбурий қўлланилиши кераклиги қайд этилган. Ер кадастрининг мақсади тегишли ахборотларни ахборотини шакллантириш бўйича ягона тизим сифатида таърифланади, уни махсус ишлаб чиқиш услублари аниқланган. Ер кадастри ахборотини ишлаб чиқиш бюджет маблағлари, шунингдек, ердан фойдаланувчи субъектларнинг маблағлари ҳисобига амалга оширилади.

Ўзбекистон Республикаси “Давлат ер кадастри тўғрисида”ги қонуни (1998 йил) ер ахборотини ишлаб чиқиш соҳасида қонуний ҳужжат ҳисобланади. Қонуннинг 1-моддасида унинг мақсади давлат ер кадастрини юритиш ҳуқуқий асосини ўрнатиш, ер кадастри маълумотларидан иқтисодий тараққий этириш учун фойдаланиш, ер майдонларига ҳуқуқий кафолат бериш, ердан оқилона фойдаланиш, тиклаш ва муҳофаза қилишдан иборат. Буларнинг ҳаммаси ер

ахборотини жамиятнинг барча фаолиятида ва аввало, иқтисодий соҳасида муҳим роль ўйнашини таъкидлайди.

Ер кадастр ахбороти ер участкаларини рўйхатга олиш, ер ҳисобини юритиш ва баҳолаш ахборотининг мажмуаси каби талқин қилинади (23-модда). Бу қонунда ердан фойдаланиш, тиклаш ва муҳофаза қилишда, ер майдонларини ажратиб бериш ва олиб қўйишда, ер майдонларини, ер тўловини аниқлашда, ердан фойдаланиш мақсадларини амалга оширишда, ерга нисбатан қонуний муносабатларда ва субъектларнинг хўжалик фаолиятини баҳолашда албатта, риоя қилиш таъкидлаб берилган. Ер кадастри ахбороти унга тегишли бўлган ҳужжатларда жамланади. Бундай ҳужжатларга қуйидагилар кирилади: ер майдонига эгалик ҳуқуқи гувоҳномаси, туман (шаҳар)нинг ер кадастри китоби, ернинг миқдорий ва сифатий ҳолати ҳамда баҳоси ҳақидаги ҳисобот, анъанавий ва электрон шаклдаги кадастр карталари ва режалари. Мамлакатнинг асосий ер кадастри ҳужжати ер ресурслари ҳолати ҳақидаги Миллий ҳисоботида, у ҳар йилнинг якуни бўйича тайёрланади ва бутун республика бўйича ер майдонларининг миқдори ва сифати ҳамда уларнинг баҳоси кўрсатилган бўлади.

Қонунда рўйхатга олинган, ҳисобий ва баҳолаш ер ахбороти тушунчаси ва мазмуни алоҳида кўрсатилган. Ер участкалари давлат рўйхатидан ўтказишда ер кадастри китобига қуйидаги маълумотлар киритилади: ердан фойдаланувчи субъектлар, уларнинг майдони, ер ажратиб бериш шартлари, эгалик ҳуқуқини давлат рўйхатидан ўтказилганлиги ҳақида гувоҳнома (14-модда). Қонуннинг 17-моддасида ер майдонларининг ўлчамлари, жойлашиши, турлари ва сифати ҳақида маълумотлар ер кадастри ҳисоби ахборотини ташкил этиши қайд этилган. Қонунда баҳолаш иқтисодий тармоқларида ахборотининг роли ва вазифасига алоҳида ўрин берилган. Ер баҳолаш ахбороти ер майдонларининг сифати ва уларнинг қиймат баҳолари ҳақида маълумотларни ўз ичига олади (18, 19-моддалар). Баҳолаш услублари асосан, ер учун тўловлар миқдорини белгилашда, ер бозори учун маълумотларни таҳлил қилишда қўлланилади.

Ахборот ишлаб чиқариш ва фойдаланиш соҳасидаги муносабатлар Ўзбекистон Республикасининг “Ахборотлаштириш тўғрисида”ги қонуни (2004 й.) билан тартибга солиб келинмоқда.

Қонунда таърифи келтирилган “ахборотлаштириш” деганда, юридик ва жисмоний шахслар эҳтиёжини қаноатлантириш учун ижтимоий-иқтисодий ва илмий-техник жараёнларни ташкил этишда уларни ахборот ресурсларидан, ахборот технологиялари ва тизимларидан фойдаланишга шарт-шароитлар

қрагиш тушунилади. Демак, ер кадастри ахборот таъминоти (ЕКАТ) барча ердан фойдаланувчиларни ахборот ресурслари асосида тизимлаштирилган жараён сифатида замонавий ахборот технологиялари ва тизимларидан фойдаланиланиш тушунилади. Бунда ЕКАТ тушунчасини аниқлаш учун бир қатор бошқа тушунчалардан ҳам фойдаланилади, булар: ахборот ресурслари, ахборот технологияси, ахборот тизими кабиларни тқиритиш мумкин.

Ахборот ресурси қонунда ахборот тизимидаги электрон шаклда берилган маълумотлар банки, маълумотлар базаси деб талқин қилинади. Таърифдан келиб чиқадики, ахборот ресурси ахборотдан фақат тақдим этиш шакли билан фарқ қилади. Демак, ахборот ресурси ахборотнинг аниқланган ҳолда, фақат электрон шаклда тақдим этилади ва компьютер хотирасида ёки бошқа магнит элтувчилар (флешка, дискет)да сақланади. Бунда электрон ахборот, ахборот тизими таркибида бўлади. Демак, ахборот ресурсининг таърифи, ахборот тизими атамасига асосланади.

“Ахборот технологиялари” тушунчаси қонунда ахборотни тўплаш, сақлаш, излаш, ишлов бериш ва тарқатиш учун фойдаланиладиган услублар, курилмалар, усуллар ва жараёнлар тўплами деб таърифланади. Амалда ахборот технологиялари ахборотни электрон шаклда тўплаш, сақлаш, излаш, ишлов бериш ва тарқатишга ёрдам берувчи услубий асослар ва махсус техник воситалар тўпламидан иборат деб тушунилади.

Умумий тарзда ахборотни тўплаш, сақлаш, излаш, ишлаб бериш ва фойдаланишни амалга оширишга ёрдам берувчи ахборот ресурслари, ахборот технологиялари ва алоқа воситаларининг тартибга солинган тўплами қонунда ахборот тизими сифатида талқин қилинади. Демак ахборот ресурси – ахборотни шакллантириш ва фойдаланиш учун услубий асос ва махсус техник воситалар тўплами ҳамда истеъмолчиларга етказиб беришни таъминловчи алоқа-техника воситалари тушунилади.

Қонунда ахборотлаштириш соҳасида давлат сиёсатининг йўналишларидан бири сифатида ҳар бир истеъмолчининг ахборот олиш ва тарқатишга конституциявий ҳуқуқини амалга ошириш ва шунингдек, ахборот ресурсларидан фойдаланишни таъминлаш ҳисобланади (4-модда). Ахборот тизимларининг ишлаши учун ҳуқуқий режим ўрнатилган, улар қуйидагилардан иборат (7-модда):

ахборотни ҳужжатлаштириш, ахборот ресурсларини шакллантириш ва ахборот тизимларини яратиш;

кириш (олиш) мумкин бўлган ахборот ресурслари категориялари;

ахборот ресурслари ва ахборот тизимларини ҳимоя қилиш тартиби;

ахборот тизимларининг тармоқлараро боғланиш тартиби.

Ахборотни ҳужжатлаштириш ахборот тизимига улашнинг мажбурий шарти ҳисобланади (8-модда). Ахборот ресурсларидан фойдаланувчилар ундан фойдаланишга ҳақлидир, кириш тақиқланган ахборот ресурслари бундан мустаснодир (12-модда). Юридик ва жисмоний шахслар ер майдонлари ва кўчмас мулк объектлари ҳақидаги маълумотларни ўз ичига олган ахборот ресурсларидан тўлиқ ва ишончли эканига ишонч ҳосил қилиш мақсадида эркин фойдаланишлари мумкин (14-модда).

Ахборот ресурслари ва ахборот тизимидан ноқонуний фойдаланишдан ҳимоя қилинади. Жамиятнинг турли фаолиятида ва иқтисодиёт соҳаларида ердан фойдаланиш бўйича ҳуқуқий муносабатлар тегишли қонунлар билан тартибга

солиб турилади, бу қонунлар: Ўзбекистон Республикаси “Табиатни муҳофаза қилиш тўғрисида”ги қонуни (1992 й.), “Муҳофаза қилинадиган ҳудудлар тўғрисида”ги қонун (2004 й.), “Сув ва сув манбаи фойдаланиш тўғрисида”ги қонун (1993 й.), “Урмон ҳақида”ги қонун (1999 й.) ва бошқалар. Бу мақолада Ўзбекистон Республикасининг Вазирлар Мақомаати томонидан 1998 йил 543-рақами билан тасдиқланган давлат ер кадастрини юритиш ҳақидаги Низом муҳим аҳамиятга эга.

Шу билан бирга таъкидлаб ўтиш кераки, Ўзбекистон Республикасининг “Давлат кадастрлари тўғрисидаги” қонунда тармоқ кадастрларини юритишда зарур бўлган ер ахбороти ҳақида, шунингдек, ер участкаларини рўйхатга олиш, ер ҳисоби ва ер баҳолаш, табиий ва ҳужжалик объектлари жойлашган графикли кадастр ҳақида маълумотлар келтирилмаган. Бу ҳақда Ўзбекистон Республикаси Ер кодексининг 15-моддасида, давлат ер кадастри маълумотлари бошқа давлат ва тармоқ кадастрларини юритиш учун асос бўлади деб қайд этилган.

Таҳлил қилинган қонуний-меъёрий ҳужжатлар ер ахборотини ишлаб чиқариш ва фойдаланишда ҳуқуқий база бўлиб ҳисобланишини эътироф этади. Ҳозирги вақтда Ўзбекистон Республикасининг янги тахрирдаги ер кодексининг лойиҳаси ишлаб чиқилмоқда, унда жамиятдаги оқилол, лойиҳаси-иқтисодий ва экологик ҳамда ердан фойдаланиш, шунингдек, ер ахборот таъминоти соҳасидаги барча ўзгаришлар акс эттирилиши кўзда тутилмоқда.

Бозор иқтисодиётининг асосий йўналишларидан бири ер бозори ҳисобланади. Уни ташкил этиш кўчмас мулкка, шунингдек, ерга эгаллик ёки фойдаланиш ҳуқуқини қайд қилиш самарали тизимини ишлашнинг талаб қилади. Ўз навбатида, кўчмас мулкка эгаллик ҳуқуқини қайд қилиш тизимини ташкил қилиш, аввало, ер кадастрини юритишда ишлаб чиқилмайдиган, шунингдек, ер тизимини лойиҳалашда шаклландирилган ер ахборотининг мавжуд бўлишини талаб қилади. Бундан ташқари, кўчмас мулкка эгаллик ҳуқуқини қайд қилиш тизими бошқа турдаги кадастрлар ахборотидан, яъни бино ва иншоотлар, кўп йиллик дарахтлар, ер ости бойликлари ва бошқалар ахборотидан ҳам фойдаланишни кўзда тутаяди. Ўзбекистон Республикасининг Ер кодексида ер ахбороти бошқа давлат ва тармоқлар кадастрларини яратиш учун асос бўлади, деб кўрсатиб ўтилган (15-модда). Шундай қилиб, ер кадастри ахбороти бошқа 20 турдаги давлат кадастрлари ва кўчмас мулк бозори кадастр ахбороти учун асосий мабаа бўлиб, ахборот тизимлари орасида боғловчи бўғин ҳисобланади.

Давлат ер кадастрини юритишда ишлаб чиқилмайдиган ахборотлар ердан фойдаланишни бошқаришни амалга ошириш учун бошқа истеъмолчиларни ахборот билан таъминлашни мақсад қилиб қўяди. Ер ресурсларини бошқаришнинг ҳеч қайси функцияси ишончли ер кадастри ахборотидан фойдаланмасдан амалга ошмайди. Демак, ер кадастри ахбороти бошқарув характерига эга. Унинг сифати ва замонавийлигига бўлган талабларни илмий-услубий асосларини такомиллаштиришни тақозо этмоқда.

Ердан фойдаланиш тизими маълумотлар базасидаги ахборотлардан фойдаланишдан ташқари Давлат ягона кадастрлар тизимини ишлаб чиқиш учун ва ер бозори соҳаси ҳам ўз ахборот тизимини шакллантириш учун фойдаланишлари мумкин.

Соддалаштириш мақсадида меъёрий ҳужжатлар кўпроқ ер ва бино-иншоотлар кадастрлари мисолида кўрсатилган, бироқ давлат кадастрларининг

Ердан фойдаланишни рўйхатга олиш тизими кўчмас мулк бозорининг кичик тизими ҳисобланади ва қатъий маънода унинг ердан фойдаланиш тизимига салбий таъсир этмайди, фақат у ер кадастри ахборотидан фойдаланади. Юқорида тадқиқ

қилинган ер кадастри ахборот таъминоти услубий асослари амалий ишларни бажаришда муҳим ўрин тутди.

ҲОИДАЛАНИЛГАН АДАБИЁТЛАР:

1. Ўзбекистон Республикасининг Ер кодекси Ўзбекистон Республикаси Олий Мажлисининг Ахборотномаси. 1998. -15-модда.
2. Ўзбекистон Республикасининг “Давлат ер кадастри тўғрисида”ги қонуни Ўзбекистон Республикаси Олий Мажлисининг Ахборотномаси. - Тошкент: 1998. - №666.1 - 14-17-18-19-23 моддалар.
3. Ўзбекистон Республикасининг “Ахборотлаштириш тўғрисида”ги қонуни. Тошкент. 2003 й. № 560. 4-7-8-12-14.
4. Бобожонов А.Р., Рахмонов К.Р., Ғофиров А. Ер кадастри. Дарслик. Т.: ТИМИ, 2013й. -208 б.
5. Холмўминов О. Ер участкаси сервитути: хорижий тажриба ва миллий қонунчиликни такомиллаштириш истиқболлари. ТДЮИ Ахборотномаси. - 2011. - № 2.
6. Ўзбекистон республикаси ер ресурслари, геодезия, картография ва давлат кадастри давлат қўмитасининг Ўзбекистон Республикаси Ер ресурсларининг ҳолати тўғрисидаги миллий ҳисоботи. Т.: 2019 йил.

**РАҚАМЛИ КАДАСТР ХАРИТАЛАРИНИ ЯРАТИШ УСУЛЛАРИНИ ТАКОМИЛЛАШТИРИШ.
Қ.Р РАХМОНОВ, и.ф.н, доц., М.Ф ХОЛМЎМИНОВА, И.Ў. КАРИМОВ талаба, ТИҚХММИ**

Аннотация: Мақолада замонавий геодезик асбоб ва усқуналар, уларнинг бугунги кундаги аҳамияти, улар ёрдамида рақамли кадастр хариталарини яратиш ва худуднинг жойлашган ўрни, майдони ва сифати тўғрисидаги маълумотларнинг ҳаққонийлиги, тўлаллиги ва аниқлиги, кадастр маълумотларининг янгиланиб туриши ва уларга аниқлик киритиб туриш билан белгиланадиган ишларини нисбатан осонлаштириш ва бу маълумотлардан фойдаланган ҳолда электрон тизимга ўтиш учун асосий баъза сифатида шакллантиришга оид мисоллар келтирилган.

Аннотация: Статья сравнивается с современным геодезическим оборудованием и его актуальностью сегодня, делая цифровое кадастровое картографирование и точность, полноту и точность определения местоположения, площади и качества местности, обновляя и уточняя примеры того, как использовать данные в качестве ключа для перехода к электронной системе.

Abstract: The article is compared with modern geodetic equipment and its relevance today, making digital cadastral mapping and accuracy, completeness and accuracy of determining the location, area and quality of the area, updating and clarifying. examples of how to use data as a key to go to the electronic system.

Калит сўзлар: Пункт, кучмас мулк, харита, ресурс, давлат кадастри, ер кадастри.

Кириш. Аҳоли яшаш жойларида ер ва бино иншоотлар кадастрини юритиш мамлакатнинг давлат ер кадастри тизимига боғлиқ ҳолда, худуднинг жойлашган ўрни, майдони ва сифати тўғрисидаги маълумотларнинг ҳаққонийлиги, тўлаллиги ва аниқлиги; кадастр маълумотларининг янгиланиб туриши ва уларга мунтазам аниқлик киритиб бориш билан белгиланади. “Ер ресурслари ва бино-иншоотларининг ҳолати тўғрисида миллий ҳисобот хар йили тайёрланади ҳамда бутун мамлакат ва маъмурий-худудий бирликлар бўйича ерларнинг миқдор ва сифат ҳолати ҳамда уларнинг баҳоси, ерларнинг тоифаларга бўлиниши, тармоқлар, ер участкаларининг эгалари, ер участкасидан фойдаланувчилар, ер участкаси ижарачилари, мулкдорлари бўйича тақсимланиши тўғрисидаги маълумотларни ва ер кадастрига оид бошқа ахборотни ўз ичига олади” [1].

Мамлакатимизда ер ресурсларидан самарали фойдаланиш борасида кўплаб ишларни амалга оширишимиз зарур. Демак, аҳоли пунктларининг ер кадастри худудни, шунингдек ер билан чамбарчас боғлиқ бошқа кўчмас мулк объектларининг ҳуқуқий, табиий ва иқтисодий ҳолатларини тафсифлайдиган зарурий ва ҳақиқий ахборотлар банки ҳисобланади.

Кадастр тизимининг замонавий таърифи сифатида шуни айтиш мумкинки, кадастр - мамлакатимиз худудидаги табиий ресурслар ва инсон яратган моддий ва маънавий бойликларнинг сўнгги ҳолатига оид маълумотларни сақлаш ва фойдаланувчиларга етказиб бериш тизимидир.

Кадастр тизими - табиий, ҳўжалик ёки бошқа объектларнинг муайян турининг географик жойлашуви, ҳуқуқий мақоми, миқдор ва сифат тавсифлари ҳамда баҳоси тўғрисидаги янгиланиб туриладиган маълумотлар ва ҳужжатлар тизимидан иборат бўлади[5].

Аҳоли пунктлари бутун ер тоифасининг бир қисми бўлиб, аҳоли пунктлари учун чегараланган ер майдонига айтилади. Аҳоли пунктларининг ер турлари орасида ер кўринишлари (уй-жойлар, маданий-маиший ва ишлаб чиқариш қурилишлари худудлари, ўтлоқлар, боғлар ва бошқалар)ни ҳисобга олиш зарур. Ер турларининг номларида худудни бутун бир функционал аҳамияти акс эттирилади.

Бундан ташқари, аҳоли пунктлари бўйича кенглик асоси ролини бажарувчи турли ерлар, қурилишлар, ўрмонлар, бўш ерлар, фойдаланилмайдиган ва бошқа ерлар билан баъд ерларнинг тавсифи учун ҳам маълумотларга эга бўлиш зарур.

Маълумки, аҳоли пунктлари ерлари кадастри ердан фойдаланувчиларни рўйхатга олиш, ерларни иқтисодий баҳолашни кўзда тутди. Ердан фойдаланувчилар ва ер эгаларини рўйхатга олиш аҳоли пункти худудиде ер майдонларининг таркиби мавжудлиги, майдонлари, ер турларининг таркиби тўғрисидаги маълумотларни ёритишдан иборат. “Туман (шаҳар) давлат ер кадастри китобида ерларнинг майдони ва сифати кўзга олинади, уларнинг баҳоси берилади. Шаҳар чегараси аҳоли пунктларининг зарур бўлган ва етарли миқдорлардан умумий майдонини егаллаш самарали ерлардан фойдаланиш тамойилларини ҳуқуқий